

ФОРМУВАННЯ ВТОРИННОЇ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ

FORMATION OF THE SECONDARY LANGUAGE IDENTITY IN THE CLASSES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE: MODERN APPROACHES TO LEARNING

Пилипенко-Фріцак Н.А.,

orcid.org/0000-0002-5261-582X

*викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян
Сумського державного університету*

Статтю присвячено огляду сучасних підходів до навчання іноземців української мови, виокремленню та висвітленню пріоритетних підходів, за допомогою яких формується та всебічно розвивається вторинна мовна особистість студента. У роботі використано теоретичні загальнонаукові методи пізнання: вивчення, аналіз, систематизацію й узагальнення інформаційних джерел державного, європейського та міжнародного рівня. У розвідці вторинна мовна особистість трактується як мовна особистість, формування якої відбувається у процесі навчання другої (нерідної) мови. Процес формування вторинної мовної особистості розглядається у контексті стандартизованої мовної освіти іноземців в українських вишах і розуміється як процес, спрямований на розвиток провідних компетенцій, що реалізується у єдності трьох напрямів: комунікативного, загальнонаукового, адаптаційного. У статті з'ясовано сутнісне розуміння поняття «підхід до навчання» взагалі та «підхід до навчання української мови» зокрема. Виокремлено та схарактеризовано такі підходи до навчання іноземних студентів української мови, як-то: комунікативний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований. З огляду на гуманістичну парадигму розвитку національної освіти та визнання пріоритетним принципом людиноцентризму розглянуто спрямованість роботи Сумського державного університету на реалізацію компетентнісної моделі освіти через студентоцентроване навчання як базовий принцип. Доведено переваги застосування на заняттях української мови як іноземної особистісно орієнтованого підходу через його направленість на особистість студента та компетентнісного, який передбачає набуття загальних (базових, основних) і предметних (професійних) компетенцій.

Ключові слова: українська мова як іноземна, вторинна мовна особистість, підходи до навчання, студентоцентризм, компетентнісний підхід, особистісно орієнтований підхід.

The article is devoted to the review of modern approaches to teaching foreigners the Ukrainian language, highlighting the priorities through which the secondary language identity of the student is formed and comprehensively developed. Theoretical general scientific methods of cognition are used in the work: study, analysis, systematization, and generalization of information sources of the State, European and International level. In the article, the secondary language identity is interpreted as a language identity, the formation of which occurs in the process of learning a second (non-native) language. The process of formation of secondary language identity is considered in the context of standardized language education of foreigners in Ukrainian universities and is understood as a process aimed at developing leading competencies, implemented in the unity of three areas: communicative, general scientific, adaptive. The article provides understanding of the concept of "approach to learning" in general and "approach to learning the Ukrainian language" in particular. The following approaches to teaching Ukrainian as a foreign language are singled out and characterized: communicative, activity, competence, personality-oriented. Given the humanistic paradigm of national education and the recognition of the priority principle of human-centeredness, the focus of Sumy State University on the implementation of the competence model of education through student-centered learning as a basic principle was considered. The benefits of using competence approach and personality-oriented approach on the Ukrainian language as a foreign for the formation of secondary linguistic identity is proven.

Key words: Ukrainian as a foreign language, secondary language identity, approaches to learning, student-centeredness, competence approach, personality-oriented approach.

Постановка проблеми. Процес інтеграції української освіти у міжнародний простір сприяє академічній мобільності студентів, збільшенню чисельності іноземців, котрі приїжджають на навчання в українські виші. Україна стає більш привабливою для іноземних студентів як країна навчання та набуття якісної професійної вищої освіти. За інформацією Міністерства освіти та науки сьогодні в Україні здобувають освіту понад 80 тис. іноземних громадян зі 158 країн світу; 240 закладів вищої освіти займаються під-

готовкою фахівців для зарубіжних країн і пропонують іноземним студентам широкий спектр спеціальностей у різних галузях знань [9].

Показовою ознакою сучасної вищої освіти іноземних громадян є і той факт, що українська мова утверджується як мова вищої освіти для іноземців. У зв'язку з цим особливого значення набуває питання викладання іноземним студентам дисципліни «Українська мова». Оскільки українська є однією з найбільших серед слов'янських мов за кількістю носіїв і функціонує як мова місце-

вих громад у багатьох країнах світу [22], питання викладання української мови може розглядатися як один зі шляхів вирішення загальнонаціональних завдань: реалізації мовної політики України, поширення української мови у світі, забезпечення позитивного міжнародного іміджу нашої країни, підвищення престижу українських закладів вищої освіти й української системи освіти.

Сьогодні висуває дедалі серйозніші вимоги до змісту й організації процесу викладання української мови як іноземної, зумовлює модернізацію вже наявних підходів, методів і прийомів навчання та зобов'язує втілювати у практику сучасні ефективні форми, методи, технології навчання. Мовна освіта покликана створити сприятливі умови для розвитку вторинної мовної особистості, котра володіє мовними засобами, має необхідні навички спілкування в усіх сферах україномовного середовища. Це, у свою чергу, може бути досягнуто за умов правильного спрямування процесу навчання української мови іноземних студентів, виокремлення пріоритетних підходів і пошуку ефективних методів навчання залежно від контингенту студентів.

Постановка завдання. Мета розвідки – розглянути сучасні підходи до навчання іноземних студентів української мови, виокремити з-поміж них пріоритетні, за допомогою яких формується та всебічно розвивається вторинна мовна особистість студента.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчання іноземних студентів української мови регламентується законами, постановами та концепціями державного, європейського й міжнародного рівня, регулюється загальнодидактичними та лінгводидактичними принципами й підходами до навчального процесу, які забезпечують формування гармонійної вторинної мовної особистості. Як зазначено у «Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України» [20], розробленій Н. Ушаковою, В. Дубічинським, О. Тростинською, мовна підготовка іноземних громадян «ґрунтується на загальнодидактичних принципах гуманізму, єдності навчання, особистісного розвитку й виховання, науковості, системності та послідовності, усвідомленості й доступності, наступності й перспективності, зв'язку теорії із практикою, диференціації та індивідуалізації, міжкультурного діалогу, застосування різних форм навчальної діяльності, реалізації міжпредметних зв'язків» [20, с. 140] і на таких лінгводидактичних принципах, як комунікативність, взаємопов'язане навчання видів мовленнєвої діяльності, етапність і концентричність подання мовного матеріалу, комплексність і ситу-

ативно-тематична його організації, функціональність відбору мовного матеріалу, врахування комунікативних потреб, опора на текст як основну одиницю навчання, контрастивний підхід із урахуванням рідної мови студента.

У вітчизняній і зарубіжній дидактичній літературі представлені різноманітні підходи до навчання мови як іноземної, зокрема української як іноземної (української як другої мови, української як нерідної мови). Аналіз низки теоретичних і практичних праць із методики викладання нерідної мови та з методики викладання української мови як іноземної зокрема засвідчує домінування таких підходів, як: комунікативний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований. Виокремлення й опис підходів до навчання у нашій розвідці ґрунтується на працях вітчизняних науковців: З. Бакум [1], Т. Бесараб [2], О. Бігич [19], О. Джури [4], І. Дирди [5; 6], О. Дубасенюка [7], М. Прадівляного [12], І. Решетняк [14], Л. Рибалки [15], Т. Сергієнко [16], Г. Строганової [18], Н. Ушакової [20], М. Цуркан [21], Г. Швець [22]. У роботі ми спираємося на дослідження А. Крисоватого [10] й А. Маслюка [11] стосовно питання гуманістичної парадигми розвитку національної освіти, послуговуємося законами, постановами та концепціями місцевого, державного та європейського рівнів, такими як Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [8], Закон України «Про освіту» [13], Державний стандарт України з української мови як іноземної [3], Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 рр. [16], Концепція мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України [20], керуємося інформацією Міністерство освіти і науки України [9].

Дослідження вітчизняних науковців свідчать про відкритість питання щодо домінування того чи іншого підходу, про необхідність перегляду структури мовної освіти в Україні загалом та оновлення змісту процесу викладання української мови як іноземної зокрема, подальшу інвентаризацію та модернізацію підходів до навчання нерідної мови, пошук до вдосконалення методів навчання [18, с. 178].

Отже, актуальність розвідки зумовлена спробою визначити найбільш продуктивний аспект у методиці мовної підготовки іноземних студентів у контексті наявних підходів до навчання, що найбільшою мірою забезпечить формування вторинної мовної особистості на заняттях української мови як іноземної згідно з особистісною орієнтацією освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу. Передусім визначимо поняття, якими будемо оперувати у нашій розвідці. Спираючись на праці вітчизняних науковців, зазначимо, що підхід ми розглядаємо як стратегічний орієнтир сучасної освіти, в основу якого покладено одну вихідну ідею, стратегічний напрям, який охоплює усі компоненти системи навчання: його мету, завдання і зміст, шляхи та способи їх досягнення, технології навчання, систему контролю [1, с. 227], методологічний базис, на якому будуються різні системи навчання зі своїми конкретними технологіями, прийомами та теоретичними особливостями, методикою навчання. Підхід до навчання мови є концентричною системою, яка включає в себе такі процесуально-змістові складники, як закономірності, принципи, форми, методи та прийоми роботи з мовним і мовленнєвим матеріалом і сприяє формуванню всебічно компетентної висококультурної духовно багатой особистості [6, с. 165].

Вибір пріоритетних підходів до навчання української мови як іноземної ґрунтується на визначеній у Концепції мовної освіти іноземців основній меті мовної підготовки іноземних студентів, яка полягає у формуванні комунікативної компетентності, забезпеченні їхніх комунікативних потреб у різних сферах спілкування, а також у вихованні гармонійної особистості, здатної до міжкультурного діалогу. Формування вторинної мовної особистості у процесі стандартизованої мовної освіти іноземців, спрямоване на розвиток провідних компетенцій, реалізується у єдності трьох напрямів: комунікативного напрямку (мета – комунікативна компетенція), загальнонаукового (мета – загальнонаукова / професійна компетенція), адаптаційного (мета – адаптація до реалій і завдань життєдіяльності в іншомовному середовищі, соціокультурна компетенція) [20, с. 3]. Огляд та аналіз підходів до навчання української мови як іноземної (як другої мови), які існують у сучасній вітчизняній лінгводидактиці, дозволив з'ясувати таке.

На думку багатьох дослідників, саме **комунікативний** підхід до мовної освіти є найбільш результативним, оскільки він спрямований на формування і розвиток мовленнєво-розумових здібностей та умінь студентів, практику ситуативного спілкування, занурення в україномовний комунікативний процес. Визначаючи сутність комунікативного підходу, І. Дирда підкреслює очевидні його переваги над іншими (ситуативність, спрямованість саме на практику спілкування, максимальне заглиблення студента в україномовний процес, можливість самостійно вибирати мовні засоби), оскільки іно-

земним студентам українська мова «потрібна як засіб реального спілкування з україномовними людьми під час навчання і професійної діяльності» [5, с. 435]. Цінність комунікативного підходу полягає у спрямованості навчального процесу на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях залежно від мети спілкування, тобто на формування комунікативної компетенції певного рівня. Серед позитивних рис навчання, що ґрунтується на комунікативному підході, Т. Бесараб [2] зазначає використання рідної мови студентів для розкриття значення навчального матеріалу, сприйняття мови у процесі навчання як засобу спілкування, розвиток усного мовлення при вивченні іноземної мови, вивчення граматики у мовних моделях, які сприяють кращому засвоєнню мови.

Перевагу **діяльнісного** підходу науковці вбачають у спрямованості освітнього процесу на формування та розвиток наскрізних умінь і навичок особистості: здібностей до колективної роботи, самовдосконалення, самореалізації, успішної адаптації у суспільстві, застосуванні теоретичні знання на практиці тощо. Оскільки під поняттям «діяльність» розуміють прояв активності суб'єкта, діяльнісний підхід передбачає переорієнтацію навчання із традиційного засвоєння і запам'ятовування готових форм знань на процес їх отримання і функціонування та формування основних видів діяльності (спілкування, пізнавальної та навчальної діяльності) [6, с. 166]. Діяльнісний підхід розглядається як альтернативний до трансляції знань і їх пасивного засвоєння, оскільки лише через власну діяльність, зокрема учіння, студент засвоює науку і культуру, способи пізнання і перетворення світу, формує й удосконалює особистісні якості [19, с. 8]. Спрямованість усіх навчальних заходів на організацію інтенсивної пізнавальної діяльності студентів дозволяє говорити про діяльнісний підхід до навчання як вагомий засіб виховання, становлення і розвитку особистості.

Характерною ознакою сучасної лінгводидактики є інтеграція підходів до навчального процесу. Прагнення дослідників зосередити увагу на розвитку практичного мовлення студентів під час «занурення» у комунікативну ситуацію, наближену до реального спілкування, зумовило появу інтегрованого комунікативно-діяльнісного підходу, перевагами якого є спрямованість навчального процесу не лише на оволодіння знаннями, але й на формування умінь і навичок продукувати власні висловлювання в різних жанрах, стилях і типах мовлення, оскільки «об'єктом навчання є мовленнєва діяльність в усіх її видах»

[12, с. 117]; особистісно-діяльнісного, який передбачає реалізацію двох аспектів: особистісного та діяльнісного, що перебувають між собою у єдності, оскільки особистість постає суб'єктом діяльності, що, у свою чергу, разом із дією інших факторів визначає його особистісний розвиток [19, с. 87]; функціонально-комунікативного, комунікативно-когнітивного тощо, що базуються на комунікативних технологіях навчання, побудови навчальних текстів, власних висловлювань, подібних до реальних мовленнєвих ситуацій.

Згідно з вимогами *Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* [8], *Концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України* [20], *Державного стандарту України з української мови як іноземної* [3] студенти повинні бути орієнтовані не лише на здобуття знань, але (і це провідна лінія всього освітнього процесу) і на формування й розвиток загальних і комунікативних мовних ключових компетенцій за всіма видами мовленнєвої діяльності. Це положення висуває на передній план **компетентнісний** підхід, який спрямовує процес навчання на формування та розвиток компетенцій особистості – суми «знань, умінь, характерних рис, що дозволяє особистості виконувати певні дії» [8, с. 26] і виступає своєрідним орієнтиром, який націлює на виконання головної мети мовної освіти – «виховання мовної особистості, котра володіє системою знань, умінь і навичок, що забезпечують її високий рівень спілкування у різних життєвих ситуаціях» [8, с. 5].

Саме компетентнісний підхід, якому віддають перевагу більшість науковців, зорієнтований на сучасні вимоги суспільства у його інноваційному розвитку, покликаний скерувати освітній процес на формування та розвиток загальних (базових, основних) і предметних (професійних) компетенцій, унаслідок чого, на думку Т. Сергієнко, досягається гармонізація освітніх і життєвих цілей [16, с. 161], і людина здатна діяти за різних обставин. Згідно із Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти загальні компетенції трактуються як ті, «що не є специфічними для мовлення, але такі, що необхідні для будь-якого роду діяльності, у т. ч. й мовленнєвої» [8, с. 26]; комунікативні компетенції представлені комунікативними мовними компетенціями, які забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби, та комунікативними мовленнєвими компетенціями у специфічній сфері у вигляді процесів сприйняття та / або продукування одного чи більшої кількості текстів із метою виконання певної задачі.

Таким чином, комунікативна компетенція студентів складається зі знань про систему української мови, опанування усіх видів мовленнєвої діяльності, вміння розуміти та продукувати іншомовні висловлювання, набуття певного соціального досвіду та володіння соціокультурною специфікою. Сформовані компетенції використовуються в міру необхідності у різних контекстах залежно від різних умов і різних потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності, до яких належать мовленнєві процеси продукції та / або сприйняття текстів, пов'язаних із певними темами у специфічних сферах [8, с. 26–27]. Центром компетентнісного підходу в навчанні української мови як іноземної виступає формування комунікативної мовленнєвої компетентності, яка є здатністю використовувати засвоєну інформацію, вміння і навички відповідно до комунікативних завдань. Пріоритет компетентнісного підходу узгоджується з положенням щодо мети навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна», поданої у «Стандартизованих вимогах до рівнів володіння українською мовою як іноземною»: «Основним завданням навчання іноземної мови формування у студентів комунікативної компетенції, умінь і навичок мовленнєвої взаємодії в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм комунікативної поведінки у різних сферах і ситуаціях» [21, с. 99].

Огляд сучасної літератури з дидактики, педагогіки та психології щодо підходів і принципів навчання дозволяє засвідчити актуальність питання гуманістичної парадигми розвитку національної освіти [10] і визнати пріоритетним принципом людиноцентризму: у центрі освітнього процесу знаходиться особистість того, хто навчається, а система навчання передбачає максимальне урахування його особливостей, ціннісних орієнтацій та ідеалів, суб'єктивного досвіду, мовного світогляду тощо. Гуманістичний підхід до студента у контексті всебічного розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства [13, с. 1] є передумовою його творчого самовиявлення, самовираження, самореалізації. Саме ця концептуальна модель освіти утверджується в Україні [11].

Кожна людина є особистістю зі своїми знаннями, вміннями, звичками, особливостями характеру, темпераменту, життєвим досвідом тощо, зумовленими національно-культурними й індивідуальними факторами. Показово, що, окресливши основні підходи до визначення поняття ключових компетентностей, зарубіжні експерти зауважили, що ключові компетентності

мають бути узгодженими з етнічними та культурними цінностями та традиціями відповідного суспільства, мати особистісно орієнтований характер [14, с. 247]. Щодо мовної освіти, то урахування під час навчання мови особистісних індивідуальних характеристик і національно-культурних факторів набуває центрального значення [8, с. 29–30], індивідуалізує та персоналізує освітню діяльність у всіх її сферах. Ідеї гуманістичної психології та педагогіки лягли в основу особистісно орієнтованої парадигми освіти [4], що і спричинило пріоритетність принципу людиноцентризму серед Зasad державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності [13, ст. 6].

Трансформація парадигми освітнього процесу з огляду на принцип антропоцентризму / людиноцентризму зумовила спрямованість освіти на особистість того, хто навчається. Нині для закладів вищої освіти України є актуальним створення сприятливих умов навчання для студента як особистості. Прикладом такого бачення може слугувати Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 рр., у якому зазначено, що одним із ключових принципів, на який спирається та має спиратися університет у своїй роботі, є принцип студентоцентризму [17, с. 13]. Як зазначено у Стратегічному плані розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 рр., змістова складова частина реалізації компетентної моделі освіти «передбачає збалансованість інтересів і запитів суспільства з різноманітними потребами, здібностями й інтересами самоцінної особистості, що навчається і прагне досягти певних цілей, і це є визначальним за базовим принципом студентоцентрованого навчання» [17, с. 29–30]. Вдала реалізація вищезазначеного забезпечить успішність алгоритму:

КОМПЕТЕНТНІСТЬ

У контексті реалізації принципів студентоцентричного навчання особливого значення набуває саме *особистісно орієнтований підхід*, переваги якого М. Прадівляний вбачає в урахуванні особистісних інтересів, індивідуальних особливостей студента. Зазначений підхід корелює з головною метою навчання, яка полягає у розвитку особистісного потенціалу студента, в адаптації навчального процесу до запитів і потреб особистості (котрі зазвичай зумовлені потребами суспільства), в орієнтації навчального процесу на забезпечення її (особистості) самореалізації, саморозвитку, саморозкриття. На думку дослідника, для сучас-

ної методики навчання іноземних студентів «особистісно орієнтована спрямованість (спрямованість на мовну особистість студента) – важливий принцип іншомовного навчання», що актуалізує «висунення концепту мовної особистості – вторинної мовної особистості. Цілком очевидно, що реалізувати це положення можливо лише в тому випадку, якщо система навчання предмета максимально орієнтована на особистість студента, його реальні потреби та мотиви» [12, с. 118], чим буде забезпечена індивідуалізація навчального процесу, індивідуальна освітня траєкторія як «персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду» [13].

За спостереженням О. Джурі, сутність освітнього процесу відповідно до особистісно орієнтованого підходу в рамках людиноцентрованої парадигми полягає у створенні умов для освіти особистості одночасно як біологічної та соціальної сутності, у розкритті та розвитку всіх її здібностей та інтересів, самореалізації за умов певного соціуму й певної культури [4, с. 133]. Це положення корелює з концепцією Закону України про освіту щодо мети освітнього процесу, яка полягає у всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, «її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, котрі здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству...» [13].

Українська мова як навчальна дисципліна для іноземців покликана формувати багатокомпонентну систему – вторинну мовну особистість. Вибудовуючи модель вторинної мовної особистості як тривимірного утворення й апелюючи до поглядів Ю. Караулова, Л. Рибалко підкреслює, що викладач рівною мірою повинен ставити перед собою цілі, досягнення яких реалізують формування вторинної мовної особистості на кожному із трьох рівнів: 1) мовному, або вербально-семантичному, що передбачає традиційний опис формальних засобів вираження певних значень; 2) когнітивному, одиницями якого є поняття, ідеї, концепти, що складаються у впорядковану, систематизовану картину світу певної мовної індивідуальності та відображають ієрархію її цінностей; 3) прагматичному, або мотиваційному, який включає цілі, мотиви, інтереси, настанови [15, с. 218]. Досягнення такого результату, на думку дослідниці, можливе за умов особистісно орієнтованої

освіти. Таким чином, особистісно орієнтований підхід має низку переваг через закладену в нього спрямованість на особистість студента, індивідуалізацію навчання як планомірний, безперервний, спеціально організований педагогічний процес, на розвиток і саморозвиток студента, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей [7, с. 16], що є обов'язковим компонентом сучасної освіти.

Дотримання та реалізація принципів студентоцентрованого навчання передбачають максимальне врахування індивідуально-психологічних, вікових і національних особливостей студента [20], оскільки у центрі освітнього процесу знаходиться той, хто навчається, вимагають підвищеної уваги до специфіки кожної особистості, її інтересів, індивідуальних відмінностей і забезпечення відповідних умов для успішного навчання, «психологічного комфорту і переведення спілкування із формального в особистісний план» [12, с. 117], концентрації уваги на особистості студента, розуміння та розкриття його / її потенціалу. Визнання особистісно орієнтованого навчання як провідного підходу людиноцентрованої парадигми навчання вимагає перегляду, реформування та модернізації принципів, технологій, методів і засобів навчання, способів організації та проведення навчального процесу.

Висновки. Отже, сучасна освіта ґрунтується на визнанні індивідуальності, самоцінності кож-

ного студента, його неповторного суб'єктивного досвіду, здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, має на меті забезпечити розвиток і саморозвиток особистості у навчальному процесі, сформувати позитивну мотивацію студентів до пізнавальної діяльності, до набуття компетентностей, передбачає звернення до студента у контексті особистісно орієнтованого навчання, визначаючи самоцінність кожного як індивідуальності. Послугуючись вищезазначеним, можемо констатувати, що на сучасному етапі розвитку методики викладання навчання української мови як іноземної, коли на перший план виходить питання формування вторинної мовної особистості, здатної до комунікації у будь-якій життєвій ситуації й у соціокультурній сфері, за умов студентоцентрованого навчання провідними визначаються компетентнісний підхід, який передбачає набуття певних компетенцій, та особистісно орієнтований підхід через його направленість на особистість студента. Перспективи подальшого дослідження та поглибленого вивчення питання передбачають розроблення конкретних параметрів та оптимальних моделей формування вторинної мовної особистості іноземних студентів під час навчання української мови, розроблення та впровадження системи навчально-методичних завдань, визначення критеріїв перевірки сформованості вторинної мовної особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бакум З.П. Українська мова як іноземна: лінгводидактичні проблеми. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 5. С. 226–232.
2. Бесараб Т.П. Переваги комунікативного підходу при вивченні іноземних мов у ВНЗ. URL: <https://naub.ua.edu.ua/2015/%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%B8-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%83-%D0%BF%D1%80/> (дата звернення: 09.07.2021).
3. Державний стандарт України з української мови як іноземної. Рівні загального володіння та діагностика / укл. Д. Мазурик та ін. URL: <https://nus.org.ua/news/mon-vyneslo-na-obgovorennya-derzhstandart-z-ukrayinskoyimovu-yak-inozemnoyi/> (дата звернення: 09.07.2021).
4. Джура О.Д. Особистісно орієнтована освіта в контексті освітніх технологій. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Філософія*. 2013. № 41 (2). С. 132–143.
5. Дирда І.А. Комунікативний підхід до навчання української мови як іноземної на основному етапі. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 13. С. 433–436.
6. Дирда І.А. Реалізація підходів до розвитку полікультурної компетентності іноземних студентів у процесі навчання української мови. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 3. С. 164–167.
7. Дубасенюк О.А. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 436 с.
8. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
9. Іноземні студенти в Україні. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (дата звернення: 09.07.2021).
10. Крисоватий А.І. Основні парадигми освіти та їх сутнісна характеристика. *Психологія і суспільство*. 2015. № 1. С. 114–121.

11. Маслюк А.М. Гуманістична парадигма української психології. *Psychological journal*. 2018. № 9 (19). С. 169–182.
12. Прадівляний М.Г. Використання особистісно орієнтованого підходу у формуванні готовності до іншомовного професійного спілкування студентів технічних спеціальностей. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2016. № 4. С. 115–119.
13. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Редакція від 02 квітня 2020 р., підстава – 540-IX. *Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 09.07.2021).
14. Решетняк І.О. Ключові компетентності майбутнього фахівця з економіки. *Інновації та традиції у мовній підготовці іноземних студентів* : тези доповідей міжнародного науково-практичного семінару, 13 грудня 2018 р. Харків : Видавництво Іванченка І.С., 2018. С. 246–250.
15. Рибалка Л.В. Формування вторинної мовної особистості студента немовних спеціальностей. *Мовна особистість: лінгвістика і лінгводидактика* : матеріалами доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми мовної особистості: лінгвістика і лінгводидактика», 18–19 жовт. 2018 р. Київ – Черкаси : вид-во ФОП Гордієнко Є.І., 2018. С. 217–219.
16. Сергієнко Т.В. Підходи до навчання української мови як іноземної в медичних університетах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 6 (70). С. 153–165.
17. Стратегічний план розвитку Сумського державного університету на 2020–2026 рр. Суми, 2019. 93 с. URL: <https://news.sumdu.edu.ua/images/announcements/2019/2019-10-28/SumDU-Strategy-2026.pdf> (дата звернення: 09.07.2021).
18. Строганова Г.М. Концептуальні підходи до засвоєння української мови іноземними студентами. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2008. Вип. 3. С. 173–179.
19. Сучасний студент у контексті особистісно-діяльнісного підходу: за результатами науково-методичних досліджень : колективна монографія / Бігич О.Б., Волошинова М.М., Глазунов М.С. ; за заг. і наук. ред. О.Б. Бігич. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2014. 148 с.
20. Ушакова Н.І., Дубичинський В.В., Тростинська О.М. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2011. Вип. 19. С. 136–146.
21. Цуркан М.В. Методика викладання української мови як іноземної на синхронному зрізі XXI століття: тенденції розвитку. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 1 (97). С. 97–102.
22. Швець Г.Д. Становлення методики викладання української мови як іноземної. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія*. 2013. Вип. 39 (4). С. 361–369.

УДК 811.161.2'373.421

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.17-1.12>

СИНОНІМІЧНА АТРАКЦІЯ КОНЦЕПТІВ КОНЦЕПТОСФЕРИ ПЕРЕМІЩЕННЯ ЯК ВИЯВ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

THE SYNONYMIC ATTRACTION OF CONCEPTS OF MOTION AS A MANIFESTATION OF THE LINGUISTIC WORLDVIEW

Середницька А.Я.,
orcid.org/0000-0003-0883-3229
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»

Мова тісно пов'язана з мисленням і відіграє важливу роль у пізнавальній діяльності людини, створюючи мовну картину світу. Мовна картина світу складається з концептів – узагальнених уявлень про предмети, явища, процеси, що стосуються самої людини і оточують її. Концепти можуть мати різну значущість у мовній картині світу. Формальним показником важливості концептів є кількість лексичних відповідників, зокрема синонімічних рядів. Важливим для суспільства концептам відповідає більша кількість синонімічних рядів, ніж менш актуальним. За цією закономірністю, яку називають синонімічною атракцією, можна визначити роль концептів у мовній картині світу.

Завданням нашого дослідження стало встановлення рівня синонімічної атракції концептів переміщення. Ми провели аналіз синонімічної атракції 62 концептів переміщення на матеріалі близько 8 000 лексико-семантичних варіантів дієслів переміщення. Установлено, що для мовного відображення переміщення характерне домінування